

HIJERARHIJSKA STRUKTURA CRKVE U DIJALOGU, SURADNJI I SUODGOVORNOSTI (PASTORALNI VID)

Pero ARAČIĆ

Katolički bogoslovni fakultet u Đakovu Sveučilišta Josipa Jurja Strossmayera u Osijeku
Petra Preradovića 17, p.p. 54, 31 400 Đakovo
pero.aracic@os.t-com.hr

Sažetak

Članak se usredotočuje na kontekst u kojem se odvija život i rad Crkve. Naime, osim njezina unutarnjeg ustrojstva i upućenosti na dijalog, suradnju i suodgovornost, tu su i osobe koje nose određene službe sa svojim konceptima, kako onim iskustvenim tako i onim formativnim. O svemu tome mora voditi računa onaj koji predvodi zajednicu. Isto vrijedi kako za biskupe, prezbitere tako i za vjernike, bilo da su angažirani ili se drže udaljenije, ali ipak imaju svoje poglede i njih prenose na nove generacije.

U članku se u četiri poglavlja govori o: 1) dijalogu unutar same Crkve i nekim društvenim stvarnostima; 2) strukturama s dimenzijom dijaloga i suodgovornosti: opća Crkva, biskupije i župe; 3) kako unaprijediti unutarcrkveni dijalog i suodgovornost; 4) temeljnim pretpostavkama i preduvjetima za sudjelovanje i suodgovornost. Po naravi stvari najviše prostora posvećeno je temi odnosa biskup – prezbiter te prezbiter – župa. U tom pogledu traže se ljudski, formativni i metodološki preduvjeti za svaku crkvenu službu.

Ključne riječi: dijalog, suodgovornost, strukture dijaloga i suodgovornosti, preduvjeti suodgovornosti, opći preduvjeti.

Uvod

Može se reći: Muzikalnom čovjeku i komarac je muzika. Onima koji su opremljeni teološkim studijem i bogatom pastoralnom praksom vjerojatno nije potrebno sustavno govoriti o temama unutarcrkvenog dijaloga, suradnje i suodgovornosti. Dostatni su tek poticaji, kao komarčevi ubodi, da se zaroje misli i skupe iskustva. Možda je upravo stoga nešto lakše govoriti o toj temi ovakvom sastavu sudionika.

U ovom radu se ujedno iznose i neki prijedlozi s obzirom na odlučivanje pa s tim povezano i moguće glasovanje kao određen izraz demokratičnosti, te time potiče put donošenja odluka 'odozdo'. Odmah valja reći da se ne govori o stvarima vjere i morala, jer to izlazi izvan nadležstva ove razine promišljanja u hijerarhijski posloženoj Crkvi, iako i papa Franjo govori o tome da se u mnogim slučajevima treba odlučivati i lokalno.¹

U članku se donosi izbor tema i ideja za koje vjerujemo da mogu biti poticaj razmišljanju i pridonijeti razumijevanju tematike, ali i upraviti pokojemu rješenju. Netko drugi bi izabrao neke druge teme i ideje, što je sasvim razumljivo.

U samom uvodu želimo upozoriti na neke stalno prisutne fenomene i s njima povezana pitanja.

(1) Ključne odluke i poslušnost

Opća tema ovoga studijskog promišljanja jest *unutarcrkveni dijalog, suradnja i suodgovornost*. Odmah treba jasno reći, a to je i sržno i što stoji u našem naslovu, da je Crkva u sebi strukturirana hijerarhijski, a to znači da se odluke ipak donose 'gore' i da se u takvom sustavu traži velika doza poslušnosti. Uostalom, na primjer, kod ređenja pita se je li netko spreman obećati poslušnost onome koji mu je poglavar, tj. biskupima i njegovim nasljednicima. Nastaje pitanje: Ima li mogućnosti i koji su dometi onoga što ovdje stoji: dijalog? Kakva je to suradnja kad ja radim u ime nekoga, dakle izvršavam što on odredi? Na koji se način tada vidi da sam suodgovoran u životu i radu Crkve, odnosno njezine zajednice župe? Naravno, to pitanje si može postavljati i svaki krštenik jer je i on dio Crkve i suodgovoran je za njezino lice u svijetu.

(2) Unutarcrkveni dijalog ipak je institucionaliziran

Sam naslov ovog rada sugerira da se promišlja o hijerarhijskoj strukturiranosti Crkve. Ali, odmah treba dodati da u Crkvi upravo postoje i neke institucije za koje bi se htjelo reći da su nositeljice, ali istodobno i praktikantice dijaloga, i to onoga unutarcrkvenoga. Tu treba također odmah ustvrditi da se kultura unutarcrkvenog dijaloga nezaustavno prenosi na izvancrkveni dijalog, i to na svim razinama i skupinama. Nas posebno zanima kultura toga dijaloga na razini župnih zajednica i drugih skupina, gdje se neposredno i najšire može govoriti o dijalogu kao oznaci kršćana i kršćanskih institucija.

¹ Usp. Papa FRANJO, *Amoris laetitia – Radost ljubavi. Posinodalna apostolska pobudnica o ljubavi u obitelji* (19. III. 2016.), Zagreb, 2016., br. 300 (dalje: AL).

(3) Ključne su osobe u institucijama

Međutim, valja odmah reći da su u tim istim (hijerarhijskim) institucijama *osobe*, koje su izabrane, delegirane, postavljene i tako uključene u ono što se naziva hijerarhijsko ustrojenje Crkve. No, slobodno je postaviti pitanje: Po kojem su kriteriju izabrani? Time želimo reći da su u igri izvorne zamisli određenih tijela s jedne strane, ali su u igri i osobe koje sudjeluju u životu i radu tih tijela, odnosno koje ih vode i koje imaju neke svoje osobine. Tu je upravo važna i personalna politika poglavara. Stoga nam se čini potrebnim stalno imati na umu izvornu zamisao crkvenih tijela, a to je da budu nositelji dijaloga, ali isto tako i činjenicu da ta tijela sačinjavaju ljudi različitih dobi i formacija, različitih koncepata i načina ponašanja. No, ne smijemo nikako zaboraviti kako svaki od nas u sebi nosi s jedne strane osobne preduvjete za dijalošku dimenziju djelovanja, ali isto tako i formacijske preduvjete. To se kod svakog od nas daje različito osjetiti.

(4) Društvo bez autoriteta

Čini se važnim napomenuti da smo postali društvo bez autoriteta, društvo gdje se svaka institucija stavlja u pitanje i izruguje, gdje su se formirale grupe koje razaraju sve naslijeđeno u ime 'progresivnosti' a protiv 'konzervativnosti'. U svima njima vlada kaos u pojmovima, sadržajima i dometima. Takve osobe (vrlo često novinari i određeni aktivisti) imaju zadatke i nagradu, tj. plaćenici su, ali uglavnom nemaju prethodno znanje!²

Sada prelazimo na misli označene kroz četiri poglavlja s osobnim izborom misli i naglasaka. Drugi bi vjerojatno izabrali druge misli i naglaske.

1. Dijalog unutar same Crkve i neke društvene stvarnosti

Ne ulazimo u brojne vidove procesa koji su zahvatili kako crkvenu tako i društvenu stvarnost, nego izdvajamo samo one ideje, i to samo neke, koje mogu poslužiti našem razmišljanju o zadanoj temi.

² Nastaje pitanje: Kako Crkva može tomu odgovoriti? Koliko smo školovali novinara, odnosno tko nam u Hrvatskoj formira novinare? Izgleda da ne učimo (pa nismo ni naučili) kako biti subjekt u društvu, i to ravnopravan, u društvu koje je, htjeli mi to ili ne, postalo pluralno, iako neki novinari imaju čak i javne institucije kao podršku svojim ideološkim programima.

1.1. Dijalog – put do istine?

Po sebi dijalog kao takav pretpostavlja da mogu postojati bitne razlike u razumijevanju kako se zapravo dolazi do istine, do odluka, do zajedničkih usmjerenja. Ujedno se prihvaća dijalogalnu koncepciju i same te istine, tj. postupnost i djelomičnost, a vrijeme zajedničkog hoda služi da se šire horizonti i nastane postupno razumijevanje sadržaja i njegovo moguće prihvaćanje. To sve onda ujedno zahvaća i samo poimanje crkvenosti, ustrojstva Crkve kao hijerarhijske i najčešće jednosmjerne komunikacije unutar crkvenog sustava, koje misli da ima poslanje čuvanja jedinstva vjere, jedinstva govora o istoj vjeri, a u svemu, kako u početcima tako i na kraju, odlučujuću riječ ipak ima Učiteljstvo. Zato je vrlo teško i nimalo lagano jasno izreći što je to unutarcrkveni dijalog? Ako sve ide odozgo prema dolje, onda ostaje tek tzv. kreativni posluš. »Taj kreativni posluš, doduše uključuje dijalog, ali dijalog nejednakih, a njegov rezultat ovisi o sposobnosti i spremnosti onoga višega da čuje nižega. Zato se s unutarcrkvenim dijalogom veže i unutarcrkvena disciplina: poštovanje hijerarhijske strukture, poslušnost poglavarima, respekt i poslušnost crkvenom učiteljstvu.«³

Istina je da je riječ *dijalog* kao put i metoda bio nosiv u vrijeme Drugoga vatikanskoga koncila (1962. – 1965.), potičući Crkvu na put otvaranja iz određene zatvorenosti i obranaškog ponašanja. Tako se Crkva počela više otvarati samom Kristu i njegovim evanđeoskim zahtjevima, ostalim odijeljenim kršćanima, a unutar same sebe svojim članovima te svim ljudima. Zanimljiv je upravo naglasak što ga nalazimo u Pastoralnoj konstituciji o Crkvi u suvremenom svijetu – *Gaudium et spes*: »zato se [...] traži da prije svega promičemo u samoj Crkvi međusobno cijenjenje, poštivanje i slogu priznavajući svaku zakonitu raznolikost, da bi se uvijek plodonosnije uspostavljao *dijalog* između svijuju koji sačinjavaju jedan Božji Narod, bilo da su pastiri bilo ostali vjernici. Jače je naime ono što sjedinjuje vjernike nego ono što ih dijeli; neka bude u nužnim stvarima jedinstvo, u nesigurnome sloboda a u svima ljubav.«⁴ U tom vidu papa Pavao VI. u enciklici *Ecclesiam suam* želi reći da je dijalog novi oblik ljubavi koji bi drugi u svijetu morali upravo unutar Crkve prepoznati i vidjeti. »Silno želimo da *unutrašnji razgovor* u krilu same Crkve postane gorljiviji, da bude bogatiji temama, da pronade nove sugovornike tako da poraste životna

³ Usp. Bono Zvonimir ŠAGI, Dijalog unutar Crkve. Vjernici laici, intelektualci, žene, redovnici, u: *Bogoslovska smotra*, 68 (1997.) 2–3, 293–308, ovdje 294.

⁴ DRUGI VATIKANSKI KONCIL, *Gaudium et spes. Pastoralna konstitucija o Crkvi u suvremenom svijetu* (7. XII. 1965.), br. 92, u: *Dokumenti*, Zagreb, 2008. (dalje: GS). Kurziv autorov.

snaga i posvećenje otajstvenoga Tijela Kristova ovdje na zemlji.«⁵ Više tema i više sugovornika zahtjev je koji vrijedi i danas i u ovoj našoj Crkvi, kako prema unutra, možda ponajviše, a onda kao njegova posljedica bio bi kvalitetniji i prema van, tj. *ad extra*.

O aktualnim vidovima dijaloga danas Crkva je posebno progovorila u govoru i pismu pape Franje, i to o dijalogu s društvom, znanošću, drugim religijama i u ekumenizmu.⁶ Dobiva se dojam da je ipak više riječ o dijalogu prema vani, *ad extra*. O dijalogu prema unutra nema previše uputa. Čini nam se da je odlučujući upravo taj dijalog, *ad intra*, prema unutra, u samoj strukturi Crkve i s vlastitim članovima i djelatnicima. On bi se onda neminovno prenosio i na ostale vrste dijaloga, tj. *ad extra*.⁷

1.2. Generacije prezbitera su različite

Oni koji rade s djecom ili s mladima, bilo u školi bilo u župnom vjeronauku, mogu vrlo lagano zapaziti da već kod svake generacije djece vidimo da je različita s obzirom na ponašanje, vrijednosti i kriterije u životu i radu, učenju, druženju, međusobnim odnosima, (ne)odgovornosti. U kasnijim školskim godinama to se može kod većine još više pokazati s obzirom na prethodne godine ili one nešto kasnije, jednostavno su drukčiji u mnogim pogledima. Dakle, skoro svako godišće je drukčije.

Svećenici također dolaze iz ove ili one generacije djece s kojom su rasli. U sjemeništu ili na teološkom studiju vidimo razlike među godištima. Možemo slobodno kritički dodati da su poneki od nas poput naše prosječne djece: važna su prava a manje su važne obveze i dužnosti, red, rad i odgovornost.

Ne ulazeći u detaljniju analizu, postavljamo općenitu tvrdnju kako smo svi mi 'djeca' svojeg vremena i razlikujemo se upravo po generacijskim sku-

⁵ PAVAO VI., *Ecclesiam suam – Crkva svoju. Euciklika o putovima kojima Katolička Crkva treba da izvršuje u naše doba svoju zadaću* (6. VIII. 1964.), Zagreb, 1979., br. 119. Kurziv autorov.

⁶ Usp. Papa FRANJO, *Evangelii gaudium – Radost evanđelja. Apostolska pobudnica o naviještanju evanđelja u današnjem svijetu* (24. XI. 2013.), Zagreb, 2014., posebno br. 238–258 (dalje: EG).

⁷ Papa Franjo istodobno piše o dijalogu između bračnih drugova pa kaže da je on »poplašeno i prijeko potrebno sredstvo za življenje, izražavanje i sazrijevanje ljubavi u bračnom i obiteljskom životu. Muškarci i žene, odrasli i mladi, imaju različite načine komuniciranja, koriste različite jezike i vode se različitim pravilima. Način na koji postavljamo pitanja i odgovaramo na njih, ton kojim se služimo, trenutak i mnogi drugi čimbenici mogu uvjetovati komunikaciju. Uvijek moramo razviti određena stajališta koja izražavaju ljubav i omogućuju istinski dijalog«, AL 136. Ovaj opis od čega se sve sastoji svakidani dijalog, i to onaj životni, smije se vjerojatno, *mutis mutandis*, preslikati i na unutarcrkveni dijalog.

pinama. No, to ne znači da smo programirani ponašati se ovako ili onako, stvoriti ovaj ili onaj sustav vrijednosti, zauzetosti, ambicioznosti. No, jedan dio nas prezbitera ipak pripada takvoj generacijskoj skupini. Tu se ujedno nameće i zanimljivo pitanje: Što je sa sjemenišnom i studijskom formacijom i njezinim učinkovitostima? O tome bi trebalo učiniti istraživanje i otvoriti raspravu.⁸

1.3. Šaroliko poimanje Crkve

Kada se Crkva čitanjem znakova vremena (usp. GS 11, 44) otvorila svijetu da pokaže, iznese i ponudi svoje unutarnje bogatstvo, zasigurno je mnogo toga istodobno i ušlo u Crkvu, što se možda nije željelo i očekivalo i za što se nije bilo prikladno spremno. Međutim, u toj razmjeni valja zapaziti, a to je možda ipak i ponajbolje, da se konačno vidjelo i priznalo da ni članovi Crkve, pa ni nositelji različitih službi, pa ni oni na višim mjestima kao npr. biskupi, nisu baš tako jedinstveni i monolitni kao što se to prije činilo.⁹

To je tema koju ne treba ispustiti iz vida: šaroliku sliku ustrojstva Crkve. Ako gledate one koji su nas odgajali i učili, ako gledate one koji nas vode i upravljaju nama, ako vidite desetljeća crkvenih mijena na polju upravo shvaćanja Crkve i njezina ustrojstva, onda se može reći da svaki od nas, ponešto svaka generacija, ima neko svoje poimanje, neke svoje vlastite naglaske, koji idu od strogo piramidalnog poimanja Crkve, pa onda potpuno obratno, gdje šiljak piramide dolazi u bazu po onoj Isusovoj: »tko je prvi neka služi i bude zadnji« (usp. Mk 9,35), pa do horizontalnog pojma zajedništva, pa svih teologija sakramenata i onoga što iz njih proizlazi kao poziv, obveza i poslanje. U tom košmaru na kraju ostaje svaki od nas kao osoba s vlastitom poviješću, vlastitim konceptima, naglascima, ožiljcima iz djetinjstva, mladosti, ali i odrasle dobi. Iz svega nabrojenoga, ali i više od toga, nastali su i vlastiti 'filteri'. Zato

⁸ Neke odgovore možemo naći u međunarodnom istraživanju, koje je obavljeno i u Zagrebačkoj nadbiskupiji i Đakovačko-osječkoj nadbiskupiji. Usp. Paul M. ZULEHNER – Anna HENNERSPERGER, »Hode i ne more se« (Iz 40,31). *Svećenici u današnjoj kulturi*, Zagreb – Đakovo, 2001., posebno 23–30.

⁹ Tu treba podsjetiti da se mnogi od tih elemenata tzv. svjetovnoga, koji su ušli u Crkvu, neizostavno odražavaju na život u crkvenoj zajednici, pa i društvenoj zajednici. Svako da nije riječ samo o negativnostima nego su tu i pozitivni i negativni aspekti. Na taj se način zapravo i otvara dijalog o djelomičnom poimanju i djelomičnom prihvaćanju istine u svim institucijama i domenama. Naime, moderni svijet prihvaća da se istina traži, a ne posjeduje. Kao i to da su različiti putovi do istine. Usp. Bono Zvonimir ŠAGI, *Dijalog unutar Crkve*, 298.

govoriti o dijalogu unutar crkvene zajednice nije nikako jednostavno. Osim ako ne kažemo da je dijalog ono što *ja* kažem i kako ga *ja* vodim. Tako je i s poimanjem suodgovornosti, možda još teže.

1.4. Individualizam i personalizacija

U crkvene zajednice ušao je i 'liberalni individualizam', koji na pijedestal stavlja osobnu slobodu u kojoj se često relativiziraju mnoge vrednote, posebno u moralnim pitanjima.¹⁰ Pozitivni su, pak, aspekti tih procesa upravo velika osjetljivost za ljudska prava i ljudske slobode. Tako je pitanje personalizacije u crkvenom djelovanju postalo vrlo važna tema, što je donedavno bilo gotovo nepojmljivo. Dakle, na red dolazi dijalog s jednostranostima individualizma, ali tu su i pitanja vrijednosti, prave slobode i pravoga ljudskog dostojanstva.

2. Strukture s dimenzijom dijaloga i suodgovornosti: opća Crkva, biskupije i župe

U spomenutom otvaranju Crkve svijetu ušao je u nju i demokratski duh, koji izvire iz već spomenute veće svijesti ljudskog dostojanstva, slobode i individualizma te se okreće protiv svake vrste napadnog centralizma kako u društvu tako onda i u Crkvi. Ipak je temeljno pitanje: Koliko je demokracije moguće u Crkvi, u crkvenoj zajednici? »Ako je istina da u Crkvi nije moguća demokracija, u smislu da bi vlast dolazila od naroda, ipak je istina da je vršenje vlasti u evanđeoskom smislu služenje, pa zato i kad se konačne odluke donose na hijerarhijskome vrhu, put do konačne odluke morao bi biti odozdo prema gore.«¹¹ Npr. kada se pošalje upitnik pred rimsku sinodu pa se pita biskupe, važnije profesore stručnjake, biskupske konferencije itd., iako se i to može učiniti transparentnijim. Naime, trebalo bi znati što su sve ti koji su pitani odgovorili i predložili. Tu nije riječ o kreposti poslušnosti, koja uostalom treba biti povezana s vjerom i postajati sve kreativnija i suodgovorna poslušnost.

¹⁰ Usp. Bono Zvonimir ŠAGI, Dijalog unutar Crkve, 298; Pero ARAČIĆ, Prezbiteri i župna zajednica: poteškoće i perspektive, u: *Diacovensia*, 18 (2010.) 2, 387–396

¹¹ Bono Zvonimir ŠAGI, Dijalog unutar Crkve, 298–299, ovdje 299. Usp. Pero ARAČIĆ, Prema 'planu i programu' u pastoralnom djelovanju. Načela, mogućnosti i teškoće, u: *Diacovensia*, 12 (2004.) 1, 55–72.

U tom kontekstu izdvajamo tri misli kao one o kojima treba voditi računa kod prosuđivanja rada postojećih tijela dijaloga i predlaganja njihove veće učinkovitosti:

- (1) Vremena su se promijenila. Veća je *samosvijest* prezbitera. Veća im je osobna važnost, ali i istodobno osjećaj manje društvene važnosti, a kod nekih možda i doživljaj manje crkvene važnosti. Naime, Drugim vatikanskim koncilom biskup i njegova služba doživjeli su zamah, produbljuvanje teologije episkopata i mjesta u mjesnoj Crkvi. Teologija prezbiterata nam se ne čini dovoljno i na zadovoljavajući način dorečenom.
- (2) Društvo danas je inače *bez autoriteta* na bilo kojoj razini i neko poštovanje u smislu službe ili dekreta gotovo da više ne postoji. Čini se da se naglasak premješta s crkvene institucionalnosti na osobe i odnose među osobama, na spoznaji da je crkvena zajednica ponajprije zajednica osobâ koje su povezane vjerom u Isusa Krista. Tako i službe uz koje je dekret 'tek' vezan nemaju samim tim i autoritet. Neki prezbiteri u tomu osjećaju nesigurnost i razočaranost, jer su očekivali veći društveni ugled i status.
- (3) Da bi se sve te osobe (prezbiteri i laici) osjećale i vrednovalе kao suodgovorne, one kroz kreativnu poslušnost trebaju *imati metode i instrumentarij* kako dolaziti do odluka. Mi ta tijela imamo, ali je pitanje jesu li mjesta dijaloga i demokratičnog odlučivanja? Pitanje je: Donose li se odluke bez šire prethodne rasprave? Ima li se hrabrosti staviti u pitanje ili barem pod lupu drugih vidova neke odluke? Ako toga nema, onda nema ni pravog dijaloga. »U suvremenome društvu to djeluje antipatično i kontraproduktivno, jer daje dojam neprevladanog paternalističkog kompleksa, iliti krutog 'hijerarhijskog sindroma', koji obično producira negativnu selekciju.«¹² U takvim pristupima nema mjesta za one koji misle šire i kritičnije. U tom se vidu može razumjeti zašto pripadnici hijerarhijskog dijela Crkve nisu baš poželjni sugovornici za ozbiljne životne teme.¹³

¹² Bono Zvonimir ŠAGI, Dijalog unutar Crkve, 300.

¹³ Usp. Pero ARAČIĆ – Ivo DŽINIĆ, Poželjni sugovornici u životnim pitanjima i teškoćama, u: Ante ČOVO – Dijana MIHALJ (ur.), *Muško i žensko-stvori ih. Žene i muškarci u življenju i u službi Božjeg poslanja*, Zbornik radova, Split, 2008., 217–241.

2.1. Tijela dijaloga i suodgovornosti: opća Crkva

Zanimljivo je da na razini opće Crkve imamo tijela suodgovornosti i to:

- (1) Opći sabor
- (2) Biskupska sinoda
- (3) Konzistorij

Na temelju dekreta *Christus Dominus* Drugoga vatikanskoga koncila u br. 5 govori se kako svi biskupi u hijerarhijskom zajedništvu sudjeluju u brizi za cijelu Crkvu. Ipak prema crkvenom Zakoniku kan. 342 biskupi sudjelovanjem u sinodi biskupa promiču povezanost rimskog biskupa i ostalih biskupa »da bi rimskom prvosvećeniku savjetima pružali pomoć u čuvanju i rastu vjere i ćudoređa, u obdržavanju i učvršćivanju crkvene stege, kao i da bi proučavali pitanja koja se odnose na djelovanje Crkve u svijetu«¹⁴.

Ovdje valja dodati da se i na samom saboru glasuje. Točno se zna koliko je za, koliko protiv i koliko suzdržanih za pojedini saborski dokument. Istina, sve su to savjetodavni glasovi, ali ipak su traženi!¹⁵

Kad je riječ o konzistoriju, misli se na sazivanje svih kardinala, najčešće onih koji rezidiraju u Rimu. Njihova je uloga savjetovati papu u važnim stvarima, ponajčešće kad je riječ o veoma svečanim činima (usp. kan. 543, § 2).

2.2. Tijela dijaloga i suodgovornosti na razini biskupije

Kao dokaz da je Crkva na neki način uvažila da su se vremena promijenila svjedoče mnogi crkveni dokumenti u kojima se traži razgovor, dijalog na crti biskup – prezbyter (*laici*). Tako nastaju strukture kao što su:

- (1) Zbor savjetnika
- (2) Ekonomsko vijeće
- (3) Prezbitersko vijeće
- (4) Biskupijsko pastoralno vijeće (u koje su uključeni i neki laici)
- (5) Biskupijska sinoda (u njoj su također uključeni i laici).

¹⁴ *Zakonik kanonskoga prava*, proglašen vlašću pape Ivana Pavla II., s izvorima, Zagreb, 1996., kan. 342 (dalje: ZKP).

¹⁵ Tako završava svaki koncilski dokument: »Sve ovo, u cijelosti i u pojedinostima, što je u ovom Dekretu (ili u ovoj dogmatskoj konstituciji) određeno, prihvatit će Oci Svetoga Sabora. I mi – apostolskom vlašću od Krista nam predanom – sve to, zajedno s časnim Ocima u Duhu Svetom odobravamo, odlučujemo i određujemo te zapovijedamo da to što je saborski određeno na slavu Božju bude proglašeno. U Rimu, kod Sv. Petra, dne 7. prosinca 1965. Ja, PAVAO, biskup katoličke Crkve« (slijede potpisi Otaca). Ovo je primjer na kraju Pastoralne konstitucije o Crkvi u suvremenom svijetu *Gaudium et spes*.

Koliko nam je poznato jedino se na biskupijskoj sinodi glasuje o prijedlozima i zaključcima. U ostalim tijelima uglavnom se ne glasuje. Opet, to su savjetodavni glasovi, ali se ipak traže!

2.3. Tijela suodgovornosti na razini župe

Ovdje treba spomenuti dvije temeljne strukture na razini župe, iako *Zakonik kanonskoga prava* kaže da je Župno ekonomsko vijeće obvezno (dalje: ŽEV), a Župno pastoralno vijeće (dalje: ŽPV) da se osniva prema prosudbi biskupa.¹⁶ Tu postoje različite uredbe, ali je zanimljivo da se opet ljudi ne odgajaju za suodgovornost koju bi mogli izražavati i glasovanjem, jer oni samo pomažu.¹⁷ Naravno, savjetodavnim glasom ali tek 'razgovorno' i bez glasovanja! Zašto se ne bi moglo u okviru različitih sekcija u okviru ŽPV tražiti potrebne službe, uspostaviti formaciju i stvarati grupe zaduženih za različita područja brige npr. starih i bolesnih,¹⁸ siromašnih, problematičnih, braka i obitelji itd. Tko je nadležan za te odluke? Zašto to ne bi bilo ŽPV i zašto se te odluke ne bi moglo donositi glasovanjem? Zar se time ne postiže veća suodgovornost? Zar se taj oblik suodgovornosti ne bi širio po zajednici i dobivao širu podršku?

2.4. Neka zapažanja i prijedlozi

O tome kako funkcioniraju i koliko se upotrebljavaju te institucije u vidu dijaloga, suradnje i posebno suodgovornosti na razini biskupije i župe treba načelno reći nekoliko zapažanja, uz suzdržanost zbog nedostatka dovoljnog uvida u stanje.

2.4.1. Čini nam se da je temeljna nakana tih tijela da nastane dijalog i suodgovornost o temama za koja su ta tijela (crkvene zajednice) nadležna.

2.4.2. Isto tako je nakana da se dođe do spoznaje što misle i predlažu prezbiteri, odnosno u nekim tijelima i laici pojedinci ili predstavnici vjerskih udruga.

2.4.3. Čini nam se da je u brojnim sastancima tih tijela ključna priprema sjednica, no mora se reći da je ta priprema nedostatna i bez prave metodologije. Nema

¹⁶ Usp. ZKP, kan. 536.

¹⁷ Usp. ZKP, kan. 536 § 1.

¹⁸ Usp. Pero ARAČIĆ, Znaš li što mi znači pričest? Pastoral starih, bolesnih i nemoćnih pod vidom nedjeljne euharistije, u: *Vjesnik Đakovačke i Srijemske biskupije*, 129 (1998.) 7–8, 450–453.

jasnoće što se želi, nema sažetaka i prijedloga koje bi prezbiteri (i laici) mogli prije dobiti i u bazi razgovarati i donijeti prijedloge. Naprotiv, pribjegava se predavanjima i raspravama, ali to slično na stalnu pouku po onoj staroj: *Repetitio est mater studiorum*, a ne na sustav (su)odlučivanja. Ponekad izgleda kao da se sastav tih tijela vidi kao 'prvašiće'!

2.4.4. Ako se i iznesu neki prijedlozi ili se zatraže mišljenja, često nema zadovoljavajućeg odgovora, o njima se ne glasuje, i onda ostaje da je odluka isključivo pravo biskupa. Postavlja se pitanje: Zašto ne bismo imali to zapisano, kao i što je prihvaćeno jednoglasno ili većinom glasova nekog dijela nekog dokumenta, kao i to da je biskup odlučio tako i tako?

2.4.5. Valja reći da su crkveni dokumenti učinili korak naprijed, uvažavajući vrijeme i prezbitere kao djecu svojeg vremena, ali je metodologija ostala stara i čini se osjećaj vlasti kod biskupa i dalje (pre)naglašen. Zato valja ponovno citirati samu dogmatsku konstituciju kada je riječ o laicima. A kako tek onda treba razmišljati o prezbiterima? »Pastiri znaju da nisu od Krista ustanovljeni da sami preuzmu svu spasonosnu misiju Crkve prema svijetu, nego da je njihova uzvišena služba tako pasti vjernike i tako nadzirati njihove službe i karizme da svi jednodušno sudjeluju na svoj način za opće dobro.«¹⁹ Tomu treba dodati: »Apostolat je laika sudjelovanje u samoj spasiteljskoj misiji Crkve, i za taj su apostolat svi određeni od samoga Gospodina po krštenju i potvrđi« (LG 33).

2.4.6. U tom vidu čini se da nije uspjelo viđenje Crkve kao 'kontrastnog društva' (Zulehner), gdje vladaju drukčiji kriteriji, a oni bi trebali biti: dostojanstvo svake osobe, jednakost, susretljivost, pažnja, briga za siromašne i unesrećene, solidarnost, i dosljedno tim mnogim kvalitetama, sigurnost u one s kojima smo povezani i s kojima imamo nešto zajedničko, ponajprije vjeru.

2.4.7. Da se ne zaboravi: na biskupijskoj sinodi se glasuje, iako to nisu kao kod građanskog glasovanja obvezujući glasovi, ali poglavaru snažno poručuju. Ujedno mu se želi reći da iza takvih prijedloga stoji većina hijerarhijskog dijela toga sinodskog tijela, ali i dio izabranog ili imenovanoga laičkog/vjerničkog dijela. Pitanje je: Zašto se ne 'spusti' metodologija koja bi unaprijedila djelo-

¹⁹ DRUGI VATIKANSKI KONCIL, *Lumen gentium. Dogmatska konstitucija o Crkvi* (21. XI. 1964.), br. 30, u: *Dokumenti* (dalje: LG).

vanje ŽEV i ŽPV, uključujući daleko bolju pripravu, prijedloge zaključaka i odluka te glasovanje o njima? Na taj način raste i dimenzija krštenikove suodgovornosti.

Dojam je da se izražavanje demokratičnosti i suodgovornosti i kroz mehanizam glasovanja smanjuje silaženjem u niže hijerarhijske razine!

3. Kako unaprijediti unutarcrkveni dijalog i suodgovornost?

Ovdje želimo vrlo konkretno upozoriti na ono što bi se moglo i trebalo činiti. Istodobno smijemo upozoriti i na svu složenost kako problema tako i svih nas sudionika tih procesa. Radi se o osobnoj razini poznavanja i preplitanja društvene i crkvene tematike, djelomičnosti vjere i pripadnosti crkvenoj zajednici.

3.1. Poglavaru nije lako

Jednom poglavaru, ako ovo rečeno barem donekle ima u svijesti, nije nimalo lako znati kako postupati, kako voditi dijalog, kako iskoristiti za opće dobro ono što postoji kao dobro u potenciji u svakom pojedincu, pa onda i prezbiteru, te kako izići na kraj s onim opiranjem koje svoje uporište možda, između ostaloga, ima iz činjenice da je netko rastao i formirao se u nekoj od spomenutih generacijskih skupina. Hoćemo reći da smo mi slobodni i samostalni pojedinci, ali smo istodobno i oni čija je sloboda i samostalnost opterećena kako strukturama naše osobnosti tako i negativnim iskustvima i opterećenjima iz suživota s drugima, koji se mogu taložiti duže vremena. Tu se nameće poznata paradigma obiteljskog iskustva i onoga stečenog od važnih osoba.

3.2. Kako steći međusobno povjerenje i otvorenost na liniji biskup – prezbiter?

Čini nam se da je odlučujuće upravo ovo: Kako da poglavar biskup pridobije većinu, ako ne sve prezbitere i da između njega i npr. župnika nastane takvo iskreno povjerenje, solidarnost, prisnost i sigurnost da se taj uspostavljeni odnos ne može narušiti i poništiti? Želimo reći da bi biskup trebao ući 'pod kožu', kako to kažu psiholozi, svakom od onih kojima je povjerena bilo koja služba u biskupiji i da ima pred sobom egzistenciju u koju je slobodno 'ušao', pokazao solidarnost, razumijevanje i prihvaćanje te međusobno povjerenje. Povjerenje u smislu da se pojedini prezbiter može obratiti biskupu uvijek, i to posve otvoreno i slobodno, i da pritom vlada potpuna diskrecija.

Takovo ponašanje inače se zove empatija, ali nikako tek formalistička. Puna su nam usta formalističkih izričaja i poziva na neke duhovnosti.²⁰

3.3. Odnos župnik – župljani

Kako pak funkcionira župnik i župljani kroz institucije ŽPV-a i ŽEV-a i ostvarivanje unutarcrkvenog dijaloga je neistraženo područje i razlikuje se od osobe do osobe prezbitera. Kad je riječ o odnosu župnika i vjernika, neki su skloni reći da je na djelu samovolja i apsolutizam, odnosno vrlo snažno negiranje kako njihovih darova tako i njihovih poslanja koja izlaze iz samih sakramenata, a ne tek iz nečije volje.

Slijedom sudjelovanja u Kristovoj trostrukoj službi i poslanju svakog krštenika, Crkva je, dakle, ozakonila strukturu (Župnog pastoralnog i ekonomskog vijeća (usp. ZKP, kann. 536–537) preko koje se u zajednici s jedne strane vježba u prepoznavanju karizmi kod nekih vjernika i po izboru im se daje prostor i povjerenje da intenzivnije porade za dobro zajednice. Mnogi se žale da te strukture ne funkcioniraju, a nerijetko i sami prezbiteri nemaju ‘vremena za čekanje’, jer ta izabrana skupina ne razumije i zbog toga kao da djeluju usporeno, odnosno da su beskorisni. Mislimo da je potrebno razumjeti da izabrana, dijelom predložena skupina, a svi potvrđeni, nisu dotad djelovali kao skupina, pogotovo ne zajedno. Isto tako valja znati da im je potrebno postupno produbljivanje dimenzija njihova osobnog udjela u djelovanju u zajednici, sakramentalnog utemeljenja i odgovornosti i u tom procesu omogućiti i toj skupini osobni rast u vjeri i rast u izravnijoj suodgovornosti za zajednicu. Zato je obveza ponajprije prezbitera da osmisli dinamiku te formacije za te dvije strukture po metodi »čineći učiti, učeći činiti«. U tom kontekstu bi bilo daleko važnije strpljivo rasti u zajedničkom razumijevanju i donošenju zajedničkih odluka. Naime, kad se i manje odluka donese zajedno, time se već dobiva podrška važnih članova zajednice, koji će davati potporu određenom smjeru djelovanja zajednice. U protivnom kad prezbiter krene putem donošenja odluke posve sam, naravno da se osjeća neshvaćenim i neprihvaćenim od zajednice, pa i od članova Župnog pastoralnog i ekonomskog vijeća. Takovo prezbiterovo soliranje i žurba često su izvor obostranih frustracija, koje se mogu izbjeći ovdje predloženim pristupom.

²⁰ U tom pogledu zanimljivo je mišljenje da se novi biskup imenuje u novu biskupiju, ne u onu iz koje dolazi, i da, ako želi takav ili sličan pristup, to ima prilike razvijati i to na dužu stazu. Bez mogućih opterećenja u smislu: »Ah, znam ja tebe.«

Iako pedeset godina poslije Drugoga vatikanskog koncila, čini se da se određeni pomaci, iako mukotrпно, ipak događaju. Od prezbiterocentrizma – gdje je bilo sve koncentrirano i monopolizirano, počevši od pastorala, financija, odluka, ali donedavna i službe vratara, čitača, akolita, egzorcista, subđakona, đakona i napokon svećenika, koje je jedino on i primao – do samostalnih službi, među kojima ne treba zaboraviti posebno istaknuti službu stalnog đakona.²¹ Tako se od te koncentriranosti svih službi postupno ipak i u nekim sredinama uspostavlja pluriministerijalnost i u našoj Crkvi. Od isključivoga solističkog odlučivanja nastaje zajedničko sudjelovanje članova Župnih vijeća u traženju i donošenju odluka za život zajednice. Ponavljamo da se to događa barem kod određenog broja prezbitera. Ali, koliko nam je poznato, uglavnom nema glasovanja o pojedinim prijedlozima kada trebaju postati odluke!²²

Tu se nameće više puta rečena temeljna odrednica: svaki čovjek kršćanin ima svoje poslanje na temelju sakramenata i ima pravo glasa unutar svoje zajednice. Oni koji vode zajednice i koji predsjedaju nekim tijelima imaju dužnost svakoga člana i svako mišljenje i glas uzimati ozbiljno i ne stavljati nikoga na stup srama.

Kulturu dijaloga valja učiti, njegovati, dotjerivati. U ispit savjesti valja bi uvesti pitanja: Jesam li prekidao sugovornika? Jesam li imao unutarnju disciplinu da slušam, a ne da odlutam mislima i fizički budem strpljiv i tek materijalno prisutan?

Nadalje, trebalo bi analizirati (koliko nam je poznato takva analiza ne postoji) kako djeluju Župno pastoralno vijeće i Župno ekonomsko vijeće?

Kako se komunicira s vjerskim udrugama i pokretima? Jer, riječ je o unutar-crkvenom dijalogu.²³ Razgovor s pojedincem, sa subjektom, a ne tek o njemu. Razgovor s obiteljima, a ne o obiteljima.

Zamislimo da kroz četiri godine međusobnog odgoja kroz župna vijeća u Hrvatskoj sazrije nekoliko tisuća osoba pa tako npr. u dva mandata. Zar se

²¹ Mislimo da ta karizma i služba nisu dovoljno promišljeni i ucijepljeni u crkvene zajednice i to kao lideri pojedinih područja pastorala.

²² Moramo ovdje spomenuti i vrlo veliko razočaranje. Naime, očekivao sam da će se ulaskom diplomiranih teologa i teologinja stvarati ekipe i grupe unutarcrkvenog dijaloga, radosnog produblivanja vjerske i životne tematike i traženja puta ucijepljenja u svakodnevicu) vjerskog stila življenja. To se, u većini slučajeva, ipak nije dogodilo. Gdje je glavna kočnica? Čini mi se da smo mi prezbiteri to bili i ostali. Zašto? Iz svoje nesigurnosti, samovolje i bahatosti. Tako im nismo dali ni priliku ni područje za djelovanje. Nismo se posvetili njegovanju prave duhovnosti crkvenog zajedništva i s tim povezane odgovornosti.

²³ Usp. Pero ARAČIĆ, Prezbiter i župna zajednica: poteškoće i perspektive, 387–396.

to ne bi osjetilo i na društvenoj razini? To znači da treba na te procese gledati strateški i odgojno te na dužu stazu, ne žaleći sav trud koji se u taj pristup ulaže.

3.4. Profil prezbitera

Zanimljivi su rezultati istraživanja o nama svećenicima i o profilima svećenika, koji su podijeljeni u četiri grupe. Mi uzimamo samo dio koji se odnosi na ŽPV i ŽEV i suradnju s laicima, odnosno članovima tih vijeća. (1) *Izvoanvremenski klerik* kaže da je crkveno vrlo lojalan, brani papu od svih napada; misli da ima dobre propise za svećenički život i da ga oni održavaju. Drži do prepoznatljivosti u javnosti po odijelu. (2) *Božji čovjek otvoren suvremenosti* kaže da mu je ŽPV važno savjetodavno tijelo, koje bi u stvarima koje se tiče župne zajednice trebalo moći odlučivati. Inače rado preuzima javne odgovornosti i voli odlučivati o prioritetima. (3) *Čovjek Crkve blizak suvremenosti* cijeni ulogu laika i s njima rado surađuje kad je riječ o upravljanju župom. On misli da bi u ŽPV-u trebali postići bolji dijalog o svim stvarima i nema u njemu mjesta župnikovu vetu, zabrani o nekoj temi ili odlučivanju. Zato misli da predvodnici župa trebaju dobro izvježbati tehniku vođenja razgovora i odlučivanja i rad s grupama. (4) *Suvtremen voditelj zajednice* vidi ŽPV kao tijelo koje treba spoznavati težišta rada u konkretnoj župi i tu je odgovornost ali i mogućnost članova vijeća. Dobro bi bilo da se i pravno poboljša to suodlučivanje laika. On prati sve kulturne događaje i rado im daje podršku.²⁴

Ovdje, dakle, nije riječ o svim ili brojnim bogatim vidovima te službe. Želimo se poslužiti riječima sv. Augustina: »S vama vjernik, za vas biskup«. Prezbyter je ponajprije vjernik i uvijek ostaje ponajprije vjernik, unatoč svećeničkoj službi. Priznat ćemo da smo u mnogim naslijeđima prezbitera pokušavali vidjeti kao 'nadčovjeka', kao onoga koji može nemoguće i to postiže, ima 'vezu s višim moćima', nema problema, nema pitanja, nema padova, nema grijeha, nema kriza, sve mu je jasno.

Osobno nam se duboko u pamet usjekla jedna priča iz rabinske književnosti, a donio ju je Rolf Zerfass u knjizi *Menschliche Seelsorge*. Priča glasi ovako: rabi Jošua Ben Levi susretne proroka Iliju i upita ga: »Kad dolazi Mesija?« Ilija odgovori: »Idi i sam ga pitaj.« Jošua upita: »Gdje ću ga naći?« Ilija odgovori: »Sjedi na ulaznim gradskim vratima.« Jošua dalje: »A kako ću ga prepozna-

²⁴ Usp. Paul M. ZULEHNER – Anna HENNERSPERGER, »Hode i ne more se« (Iz 40,31). Svećenici u današnjoj kulturi, 26–28, 125–134.

ti?» Ilija odvratila: »On sjedi među siromasima koji su pokriveni ranama. Svi oni odjednom odvijaju sve rane kako bi ih vidali pa ih opet sve povijaju. On, Mesija, odvija uvijek samo jednu ranu i onda, nakon čišćenja, odmah ju zavija. On govori sebi: 'Možda ću biti potreban. Moram uvijek biti spreman da ne bih izgubio ni trenutak vremena.'«²⁵

Prezbiter nije s neba pao, nije crkveni dostojanstvenik s odlikovanjima i ukrasnim odorama ili tek akademski naobražen teolog, već on mora biti među siromašnima u sveobuhvatnom smislu te riječi, na rubovima društva, sa svim izranjenima i bolesnima. Ali i on je istodobno osobno izranjen. Mora voditi brigu i o svojim ranama. To je razlog da bude ponizan, milosrdan, blizak, da dijeli radost i tugu, žalost i strah sa svakim čovjekom.²⁶

Kada je riječ o poželjnim oznakama u njegovu profilu osobnosti, danas su sve brojnije i sve zahtjevnije. U početku smo rekli da od njega tražimo i očekujemo i nemoguće. Ipak, neka bude slobodno reći, osim upravo spomenute duhovnosti, koja polazi od toga da je on *prvo vjernik*, stalni tražitelj s tražiteljima, čovjek s određenim slabostima i grijesima, ali pozvan na svetost u kojoj je danas napose potrebna ova naglašena sposobnost vođenja, ali ona demokratska. To znači da je osoba dijaloga, koja zna slušati i pokušati čuti i koja ima krepost strpljenja. *Drugo* što je važno jest da se ne prepusti mnoštvu pothvata i nagomilavanju istih, već, prosudivši sa suradnicima, da znade s njima *izabrati težišta*. Napokon, *treće*, da u izabranim težištima ima dugoročne ciljeve, gdje je sposoban uložiti mnogo truda i strpljivosti te sustavnosti u formaciji pojedinaca, skupina i zajednice.

3.5. Udruženi pastoral

U nacrtima za ovaj skup nalazi se i zanimljiv i simpatičan pojam, a to je »udruženi pastoral«, koji je za neke od nas novi. Naime, ako ispravno razumijemo, riječ je o tome da više nije moguć već spomenuti tzv. 'prezbiterocentrizam'. Riječ je o tome da svaki od nas ne zna sve, već je upućen na drugoga i druge. Riječ je o poslanjima svakog krštenika i svake krštenice na temelju krštenja i ostalih sakramenata. Dok ne budemo vrednovali i uzvjerovali da nije samo ri-

²⁵ Usp. Rolf ZERFASS, *Menschliche Seelsorge. Für eine Spiritualität von Priestern und Laien im Gemeindedienst*, Freiburg, 1985., 100.

²⁶ Usp. GS 1, EG 49. U tom kontekstu potrebno je reći da bi svaka crkvena zajednica, ovdje mislimo posebno na župu, morala podržavati prezbitera u svim njegovim naporima, podržavati ga i kad nije savršen, ali se trudi biti bolji, braniti ga od ogovaranja i kleveta, dijeliti s njim solidarno sve tjeskobe. Tu se traži otvorenost i blizina, upravo kao vjernici s vjernikom, ali i svojim prezbiterom.

ječ o našoj nemogućnosti da stignemo na sve, već o izvornom poslanju i obvezi ostvarivati sakramentalno poslanje i da s tim izvornim poslanjem crkveno djelovanje računa, da ga podržava, razvija, čini uvijek kvalitetnijim, teško je govoriti o nekim pomacima, odnosno odmaku od prezbitero-centrizma.²⁷ Primjerice: Tko vodi bračno-obiteljski pastoral u župi, dekanatu, u biskupiji? Reći ćete da to radi netko od prezbitera. Dobro, ali gdje je sakrament ženidbe i njegovo specifično poslanje? Kako to da nismo formirali i školovali upravo one koji žive u tom sakramentu? Prezbyter neka dadne svoj specifični obol. Traži se nova vizija Crkve i crkvenog djelovanja, gdje se mora naći prostora za svačije osobno poslanje i suodgovornost. Prisjetit ćemo se riječi o tome na općoj razini Crkve, na sinodi o obitelji još 1980. godine i pobudnici pape Ivana Pavla II. pod naslovom *Obiteljska zajednica – Familiaris consortio*, gdje stoji zapisana pojedinost koja nije provedena a nalazi se u uvodu trećeg dijela, koji je naslovljen *Djelatnici obiteljskog pastorala*: »Osim obitelji – koja je predmet, ali prije svega subjekt obiteljskog pastorala – valja spomenuti i druge glavne djelatnike u tom području« (kurziv autorov).²⁸ Dakle, na prvom mjestu nositelji toga pastorala trebaju biti obitelji na temelju specifičnog poslanja iz sakramenta ženidbe. Iza njih su nabrojani biskupi i svećenici. Inače su ta sinoda i pobudnica značajno utjecali na strukturiranje bračnog i obiteljskog pastorala u nas.

Treba istaknuti, nadovezujući se na prethodnu misao, polazište *Katekizma Katoličke Crkve*²⁹ o povezanosti sakramenta ženidbe i ostvarivanja »kućne Crkve«. Naime, svaki sakrament ima dvojaku dimenziju: osobnu i komunitarnu, tj. eklezijalnu. Sakrament je i djelotvorni znak spasenja za one koji ga žive hodajući prema kršćanskom savršenstvu vlastitim putem. No, sakrament je djelotvoran znak spasenja i za druge, jer je upravljen spasenju drugih. Upravo u tom pravcu *Katekizam Katoličke Crkve* ide korak naprijed i jasno stavlja zajedno *sveti red* i *ženidbu jer imaju specifično poslanje, a to je spasenje drugih*. Evo tih riječi: »Dva druga sakramenta, *sveti red* i *ženidba*, usmjereni su k spasenju drugih. A ako pridonose i osobnom posvećenju, to biva po služenju što

²⁷ Već je pastoralna konstitucija *Gaudium et spes – Radost i nada* iz 1965. godine upozorila na opasnost prevage klerika, što onda odlazi u klerikalizam, tražeći iskreni dijalog (usp. GS 92) i stalni dijalog vjernika laika i pastira (usp. GS 43) da bi se laici osjetili obveznim u društvenim pitanjima držati se u bitnim stvarima vjere i morala nauka Crkve. U tom je kontekstu zanimljivo podsjetiti kako u Hrvatskoj nakon 1990. godine nije uspjela stranka koja bi izrijekom za svoje djelovanje imala kršćansko nadahnuće. Ni danas ne postoji.

²⁸ IVAN PAVAO II., *Familiaris consortio – Obiteljska zajednica. Apostolska pobudnica o zadaćama kršćanske obitelji u suvremenom svijetu* (22. XI. 1981.), Zagreb, 1981., br. 73 (dalje: FC).

²⁹ HRVATSKA BISKUPSKA KONFERENCIJA (ur.), *Katekizam Katoličke Crkve*, Zagreb, 1994. (dalje: KKC).

se iskazuje drugima. Ovi sakramenti daju posebno poslanje u Crkvi i služe za izgradnju Božjeg naroda» (KKC 1534). Tu se s jedne strane priznaje uloga sakramenta ženidbe u izgradnji Crkve, a s druge strane vidi se upućenost suradnje nositelja sakramenta svetog reda i sakramenta svete ženidbe, suradnje u specifičnostima, koje se nadopunjavaju. Doista se mora primijetiti da se u nas još uvijek stidljivo uzima tema odnosa sakramenata reda i ženidbe u životu Crkve!³⁰ Svakako valja priznati i prihvatiti da *Katekizam Katoličke Crkve* ima posebnu težinu u svojim izričajima za crkveno učenje. Tako npr. valja uvidjeti da KKC 2204, oslanjajući se na LG 11 i FC 21, ipak prihvaća odmak od određene koncilске suzdržanosti i izrijeком veli da se obitelj može i treba zvati »domaća Crkva« (usp. LG 11 i FC 21).

Drugi primjer bi se mogao uzeti u karitativnom djelovanju i osobama koje su kvalificirane i koje ga vode. Pa pitanje stalnih đakona, itd.

3.6. Koncepti i naš redoviti rječnik

Ako ćemo govoriti o preprekama, onda je riječ o načinu mišljenja, govorenja i ponašanja. Uzet ćemo samo tako čest primjer: *duhovna zvanja*. Kad to kažemo onda govorimo o đakonima, prezbiterima, redovnicima i redovnicama. A pokraj nas koji smo u nekom hijerarhijskom koridoru nije moguće probiti ideju da su npr. i u sakrament ženidbe dvoje pozvani i to od samog Boga! Riječ je o temelju: u Crkvi nema neduhovnih, nepozvanih! Moji i tvoji bilo živi bilo pokojni mati i otac, jesu li bili duhovni? Možda duhovniji i od mene! To su neke od temeljnih stvari od kojih valja poći. Doista nema više mjesta dijeljenju na liniji klerik – laik, osim po službi. Odmah treba reći da i poslanje laika, kako to volimo reći, u svijetu i vremenitom redu ima crkveno dostojanstvo. Dakle, nema dvojne Crkve. Na nama je da mnoštvo pojmova u redovitom crkvenom komuniciranju korektno i istinitije izričemo.

4. Temeljne pretpostavke i preduvjeti sudjelovanja i suodgovornosti

Da bismo rasli i sazrijevali u crkvenom duhu s obzirom na sudjelovanje u životu crkvenih zajednica i odgovornost za usmjerenja tog djelovanja, nužno je da se

³⁰ Drukčije je moguće čitati u bogatom zborniku, koji je nastao kao plod studijskog nacionalnog talijanskog susreta upravo na temu odnosa sakramenta ženidbe i reda s teološkog, ekleziološkog i pastoralnog gledišta. Usp. RAZNI AUTORI, *I sacramenti dell'ordine e del matrimonio in comunione per la missione*, Roma, 1999.

uvijek utemeljuje i podsjeća na temelje našeg postojanja i poslanja kao i na potrebu stalnog rasta i usavršavanja kako u sadržajnom tako i u metodičkom smislu.

4.1. *Sakramentalno pozvan i poslan*

Mislimo da su temeljne pretpostavke u tome da smo svi i to pojedinačno kroz slavljene sakramente pozvani i poslani. Ta osobna svijest kao i svijest onoga koji predvodi zajednicu morala bi biti jednostavno prisutna i stalno osvježavana i izgrađivana. *Što se toga tiče*, nikako nije problem u tome da postoje i specifičnosti, odnosno kroz stalnu povezanost nadgradnja i izgradnja sustava zajednice bilo biskupijske bilo župne. *Tu nadovezujemo i činjeničnu spoznaju da na mom mjestu i specifičnoj pozvanosti i poslanju u darovanim godinama života stoji Netko, koji me htio i koji nešto od mene i očekuje. Ne netko drugi, već Netko pisano velikim slovom.*

U tom pogledu valja očekivati i ostvarenje: odnos načela istinske jednakosti s obzirom na dostojanstvo i djelovanje te načela funkcionalne raznolikosti prema položaju i službi. Svaki član Crkve morao bi znati svoje poslanje i svoje mjesto, morao bi biti vrednovan i morao bi moći izreći svoja mišljenja i o njima razgovarati dok se ne dođe do razumijevanja i međusobnog prihvaćanja i na taj način i suodgovornosti i za crkvenu praksu.

4.2. *Redovit predvojet: poznavati sadržaj koji zastupam*

Nastaje pitanje o tome što je važno da bi se moglo dijalogizirati, razgovarati o nečemu? Svakako je to poznavanje sadržaja o temi o kojoj je riječ. Zatim dolazi krepost slušanja i pokušaj shvatiti što netko zastupa, a onda i iznošenje vlastitih stavova. I mogućnost preformulacija: ako sam dobro razumio, pa slijedi ponavljanje što je doprlo do nas od druge strane. Na taj se način izbjegavaju mnogi nesporazumi i nerazumijevanja, a za to trebaju vrijeme i strpljivost.

Nisu sve teme jednako zanimljive ni važne. Očekuje se da u nekim temama imam brojna pitanja i da tražim odgovore. Time sam i otvoren s jedne strane kako pitati a s druge i kako čuti odgovor i o njemu se izjasniti. Ali i biti otvoren za produblјivanje teme, tj. prihvatiti i početnu djelomičnost u poznavanju teme bilo na kojoj strani.

4.3. *'Pastoralno obraćenje'*

Proširit ćemo prethodnu misao. Osobno sam radio i sudjelovao u tzv. kvantitativnim istraživanjima, tj. anketiranju 1.200 osoba širom Hrvatske. To je anke-

tiranje bilo zatvorenog tipa: može se samo birati ponuđeno, ali ne i nešto reći. Na taj se način može doći do pouzdanih rezultata, ali što osoba misli i kako se izražava, ostaje tajna.

Tada sam, posve slučajno došao do neke skice za razgovor izravno i to bez postavljanja potpitanja već slobodno i koliko netko hoće. To se zove »kvalitativno istraživanje«. Dogodilo se iznenađenje. Ljudi imaju gotovo o svim, pa i najtežim pitanjima, svoje mišljenje i svoje viđenje. Vidi se da o teškim sadržajima i pitanjima razmišljaju i traže odgovore.

Temeljna je poruka vrlo jasna: oni jednostavno žele razgovor. Da ih netko čuje, da pokuša shvatiti njihov govor i, naravno, da ih i nadopuni. Crkveni djelatnici bi trebali biti 'veliko uho' i imati izgrađen modus slušanja. No, ne smije se zaboraviti da je to proces koji iziskuje vrijeme!

S druge strane istraživanja govore da crkveni službenici nisu poželjni suodgovornici. Što to znači? Da smo izgubili vjerodostojnost. Da smo važni samima sebi i da se čini kao da samo mi imamo što reći.³¹

Ovdje nam dolazi opet u pamet činjenica koju bi valjalo uzvjerovati: Bog svaku ljudsku osobu voli. Prije mene i bilo koga drugoga. Bog baš tu osobu traži. S njom nalazi put dijaloga, i koliko god se nama činilo to malenim. Bog šalje i nas u taj prostor najdubljih i najintimnijih zbivanja.

Tu dolazi ono što papa Franjo veli da treba izuti obuću pred tim svetištem (usp. EG 169). I doista sa strahopoštovanjem valja pokušati naslutiti Prisutnoga ili slušati i čuti ga upravo u svetištu drugoga. Zašto? Jer Bog djeluje u njemu. Makar 'prostor' bio prljav, makar bilo vonja. Nismo gospoda, smijemo se uprljati. U tom pogledu ići na put traženja vlastitog mjesta u svijetu, u Crkvi, u vjerskoj i društvenoj zajednici.

Mislimo da je to temeljni stav do kojeg bi valjalo doći kod nas koji imamo crkvene službe. Ako to prakticiramo s članovima zajednice, doći ćemo do toga da se oni kao vjernici, kao Božji poslanici, u nekom području svjedočenja i naviještanja također prema drugima tako ponašaju u 'svijetu' u svim razinama društva.

4.4. *A što ćemo s našim titulama?*

Jesmo li primijetili da se u zadnje vrijeme opet sve više kitimo nazivima: velečasni, prečasni, monsinjor, presvijetli, preuzvišeni? Kao da se nekamo vraća-

³¹ O toj temi opširnije vidi u: Pero ARAČIĆ – Ivo DŽINIĆ, Poželjni sugovornici u životnim pitanjima i teškoćama, 217–241.

mo i kao da tražimo sigurnost. A k tome je zanimljivo, koliko me sjećanje služi, da se o toj temi u nas nije povela previše ozbiljna rasprava. Pogotovo se nije uopće na terenu provelo barem neke vidike oslovljavanja (osim ako se ne misli na jug sa *don* i sjever sa *gospodin*), a o ponašanju na liniji prezbitar – vjernik da-lo bi se raspravljati. No, i to bi bilo na temelju dojmova, jer izravnih istraživanja nema. A nas se stalno pita kako će se ovoga ili onoga osloviti?

4.5. Uspjeh timskog rada

Valja reći da je sve oblike rada koji su upravljani na zajednički rad treba zajedno učiniti plodnim i uspješnim.³² Stoga uzimamo pet jednostavnih pristupa, koji zasigurno mogu pridonijeti uspjehu bilo kojeg rada u strogo i manje formaliziranoj skupini.

4.5.1. uspostaviti otvorene odnose,

4.5.2. živjeti po načelima empatije,

4.5.3. primjenjivati načelo uvjeravanja a ne nametanja,

4.5.4. živjeti duh suradnje,

4.5.5. stvarati konsenzus.³³

Zaključak

Ponajprije smo duboko uvjereni u pozitivni naboj da se učine pomaci u našem unutarnjem razumijevanju i svijesti odgovornosti. Jer, nezadovoljstvo i defetizam ne može dugo trajati. Pitanje je: Kako to učiniti? Vjerujemo da u poniznosti svi moramo učiti. I to učiti kako slušati i čuti jedni druge. To nije nikad izgubljeno vrijeme. Isto tako bismo trebali uvesti demokratičnost u odlučivanju. Teško je vjerovati da bi pedesetak crkvenih ljudi predlagalo i glasovalo za zaključke koji nisu crkveni i koji su protiv sadržaja vjere. Uostalom, koja je tu onda karizma prezbitara? Sve to mora biti strpljivo i javno, a ne po onom: ti si svoje rekao. Zatim te zaključke učiniti dostupnim župnoj javnosti. Također je vrlo važno

³² Preporučujemo dobru i praktičnu studiju: Mijo NIKIĆ, Temeljna načela timskog rada, u: *Diacovensia*, 12 (2004.) 1, 115–129.

³³ Usp. *Isto*, 129.

imati dugoročnu strategiju odgoja u suodgovornosti da se tako kroz niz godina umnaža broj onih koji, bilo da su formalno u nekoj izabranoj/imenovanoj skupini kao ŽPV i ŽEV bilo da su u skupinama koje pokrivaju neko područje crkvenog djelovanja u župi, onih koji sudjeluju i žive suodgovornost.

Kao sažetak predložimo deset usmjerenja koja su nadahnuta i ponešto preformulirana od već citiranog autora Bone Zvonimira Šagija, iz 1997., dakle prije dvadeset godina.

- (1) *Crkva unutar sebe mora provoditi dijalog na svim razinama.* To izvire iz činjenice pozvanosti i poslanja svakog krštenika, pa prema tome i njegove suodgovornosti. Ujedno je postojanje takvog dijaloga znak crkvene unutarnje vjerodostojnosti, ali i vjerodostojnosti prema svijetu, svakom društvu i svim ljudima dobre volje.
- (2) *Treba povezati istinu i slobodu.* U obje te stvarnosti postoji proces rasta i njega se ne treba ustručavati i treba biti ponizan, priznavajući osobni i zajednički rast u otvorenosti i slobodi. Traži se doza strpljivosti i solidarnosti.
- (3) *Treba prihvaćati pluralnost mjesnih Crkava* biskupija imajući u vidu *sensus fidelium*, koji sigurno neće skrenuti s puta zajedničkoga u bitnim stvarima. Postoji mnoštvo i različitih putova koji vode Bogu.
- (4) *Crkva u Hrvatskoj u povijesti je prolazila 'scile i haribde' zajedno s hrvatskim narodom.* Sadašnji procesi traže da se više posveti pojedincu, da svoj rad personalizira i da u zajednicama, posebno župnim, stvarajući 'zajednicu zajednica' zapravo dolazi do *zajednice osoba* s vlastitim identitetom.
- (5) *Treba vidjeti koliko je u hijerarhijski strukturiranoj Crkvi moguće imati demokraciju,* tj. kako svi članovi Crkve mogu pomagati i sudjelovati te time utjecati na donošenje određenih odluka. Kao izabrani i imenovani članovi u legalnim tijelima oni mogu djelotvornije sudjelovati u donošenju odluka na bilo kojoj razini.
- (6) *Valjalo bi sva tijela* od biskupskih konferencija do župnih vijeća pretresti i vidjeti kako funkcioniraju i vidjeti kako je moguće da više članova na izravniji i javniji način sudjeluje u predlaganju i donošenju usmjerenja i odluka.
- (7) *U tom je duhu nužno činiti sve, da pojedinac osobno i udruženo postane subjektom* svih procesa u crkvenim zajednicama, pa onda i društvenim. Nužno je udruživanje i povezivanje te stavljanje na dnevni red proučavanje i iznošenje te predlaganje svih aktualnih tema u crkvenim, ali i društvenim zajednicama.

- (8) Kad je riječ o *javnosti* u crkvenom djelovanju ono je još uvijek dosta siromašno. U svakoj zajednici morala bi se njegovati ta javnost, jer se jedino tako vrednuju svi koji razmišljaju o crkvenoj zajednici u društvu ali i u samoj sebi.
- (9) Po aktualnosti tema i predlaganja crkveni pojedinci i udruge mogu biti pravi sugovornici unutarcrkvenih zajednica, a onda samim time i s onima koji traže ili drukčije misle. U tom pogledu bilo života u javnost mogu donijeti oni koji ga konkretno i redovito žive.
- (10) Svi koji su teološki misaono ispunjeni moraju i mogu pružiti kako rubnoj crkvenoj stvarnosti tako i ostaloj društvenoj stvarnosti sadržaje za dijalog i traženje zajedničkog puta u rješavanju određenih crkvenih ali i društvenih pojava.³⁴

Sanjamo san. Zamislimo kad bi se u svim župama Hrvatske događao proces dijaloga, razumijevanja, odlučivanja/suodlučivanja, ne bi li se promijenila slika što to znači biti Crkva, što to znači biti pozvan i poslan po sakramentima, što to znači biti suodgovoran, kako se može kroz vrijeme sazrijevati i rasti, uključujući i nas prezbitere. Tu mislimo na liniju župnik i ŽPV i ŽEV.

Zamislimo kad bi biskup sa svojim suradnicima poslao svećenicima bilo za svećeničku skupštinu bilo za druga tijela kao što su BPV, Zbor savjetnika temu, kratko obrazloženje i prijedlog odluka ili zaključaka i tražio od njih mišljenje i obrazloženje i da prođu proces kristalizacije do odluka glasovanjem, koje je za njega savjetodavno! Ali, to valja pripremljati.

Možda se to negdje i prakticira.

U tom pogledu znakovite su i sadržajne riječi pape Franje: »Crkva 'izlaska' Crkva je otvorenih vrata. Izići prema drugima da bi se došlo do ljudskih periferija ne znači bezglavo i besciljno trčati za svijetom. Često je bolje jednostavno usporiti korak, ostaviti po strani tjeskobu da bismo pogledali druge u oči i slušali, ili prestati juriti s jednog posla na drugi i ostati s onima koji su posrnuli u životu. Pokatkad ćemo morati biti poput oca rasipnog sina, koji ostavlja otvorena vrata zato da kada se sin vraća može bez problema ući« (EG 46).

³⁴ Usp. Bono Zvonimir ŠAGI, Dijalog unutar Crkve, 306–307.

Summary

**THE HIERARCHICAL STRUCTURE OF THE CHURCH IN DIALOGUE,
COOPERATION, AND CO-RESPONSIBILITY (A PASTORAL VIEW)**

Pero ARAČIĆ

Catholic Faculty of Theology in Đakovo, Josip Juraj Strossmayer University of Osijek
Petra Preradovića 17, p.p. 54, HR – 31 400 Đakovo
pero.aracic@os.t-com.hr

The article focuses on the context in which the life and work of the Church takes place. Beside its inner structure and directedness to dialogue, cooperation, and co-responsibility, persons who hold certain offices and have their own ideas, experiential and formative, are also a part of this context. The one who leads a community has to take these things into account. Furthermore, they have to be taken into account by bishops, presbyters, and lay believers, no matter whether they are engaged in the community or keep themselves apart, since they also have their own views that they are transmitting to the new generation.

In four chapters the article discusses: 1) dialogue within the Church and some social realities; 2) structures that have the dimension of dialogue and co-responsibility: the universal Church, dioceses, and parishes; 3) how to advance dialogue and co-responsibility within the Church; 4) fundamental presuppositions of and conditions for participation and co-responsibility. Due to the nature of the topic, the relationship between the bishop and the presbyter and the presbyter and his parish are in the focus of this article. In that sense, the article investigates human, formative, and methodological presuppositions for every ecclesial office.

Keywords: *dialogue, co-responsibility, structures of dialogue and co-responsibility, presuppositions of co-responsibility, general presuppositions.*